

הסוגיא העשרים: 'לאתווי מאי' (נו ע"א)

משמר שזמנו קבוע [וכו']

- [1] ושאר קרבנות צבור, לאתווי מאי?
- [2] לאתווי פר העלם דבר של צבור, ושעירי עבודה זרה.
- [3] והוא מקריב את הכל, לאתווי מאי?
- [4] לאתווי קייץ המזבח.

דיוקים בלשון
המשנה

רש"י

פר העלם דבר של צבור אם אירע בהן ברגל, שעברו עבירה בהוראת בית דין. קייץ המזבח כשהוא בטל, שכלתה הקטרת תמיד, ואין מביא נדר ונדבה – היו שופרות שם, שנותנין בהם מעות, כל מותרות השנויין בתלמוד בכל מקום, וכל מקום שאמרו: ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו, דמיהן לנדבה, ומהן לוקחין עולות לקייץ המזבח, ולשון קייץ: כאדם האוכל תאנים בקינוח סעודה.

תקציר

המשמר שאמור היה לשרת בשבוע שבו חל הרגל אחראי לא רק לקרבן התמיד ולנדבות אלא גם ל"שאר קרבנות צבור – והוא מקריב את הכל" (משנה סוכה ה ז). בסוגיא מוסבר שביטויים אלו באו להוסיף קרבנות נוספים: קרבנות חטאת ציבוריים שהוקרבו רק לעתים רחוקות, וקיץ המזבח, נדבות ציבור שהוקרבו כדי שהמזבח לא ייראה פנוי ברגל. מתוך השוואה למקבילה למשנתנו שבתוספתא סוכה ד יט מתברר שהביטויים הללו במשנה הם סיכומים של התנא של המשנה לפריטים שונים שהוכרו בברייתא שבתוספתא. בעל הגמרא שלנו לא הכיר את הברייתא שבתוספתא.

מהלך הסוגיא ותולדותיה

לפי משנתנו, סוכה ה ז,

בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות באימורי הרגלים, ובחילוק לחם הפנים. בעצרת אומר לו: הילך מצה הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור – ומקריב את הכל.

בעל הסוגיא שלנו מקשה על הייתורים שבסיפא של המשנה. וכי לא די לו לתנא לציין ש"משמר שזמנו קבוע מקריב תמידין, נדרים ונדבות"? מה ביקש להוסיף בביטוי "ושאר קרבנות צבור"? ביטוי זה ודאי אינו מתייחס למוספין, שהרי באלו ("אימורי הרגלים") כל המשמרות היו שווים. בעל הגמרא מסביר שהכוונה ל"פר העלם דבר של צבור" ו"שעירי עבודה זרה" [1-2], קרבנות שהוקרבו רק בנסיבות הנדירות שבהן כל הציבור חטא. אם היה צורך להקריב קרבנות אלו ברגל, הם היו מנת חלקם של כוהני המשמר שזמנו חל באותו שבוע.

בעל הסוגיא מוסיף ומקשה על הביטוי "ומקריב את הכל" שבסוף הקטע מן המשנה שהובא לעיל. הרי כבר שנינו שהמשמר שזמנו קבוע מקריב תמידין, נדרים, נדבות ושאר קרבנות צבור, ומדוע חוזרת המשנה ושונה "ומקריב את הכל" [3]? בעל הסוגיא מסביר שהכוונה ל"קיץ המזבח", דהיינו עולות נדבה הקרבים משל ציבור במקרה שהמזבח עומד בטל [4].

שאלות "לאתויי מאי" הן אופייניות לדיונים סבוראיים בלשון המשנה,¹ ודומה שהסוגיא שלנו היא סוגיא סבוראית. מבחינת פשוטה של משנה, נראה שיש להבחין בין שני הקשיים שמעלה בעל הסוגיא. הניסוח "מקריב תמידין נדרי ונדבות ושאר קרבנות צבור" מצטלצל כלשון טבעית; לא כן המילים "ומקריב את הכל", שאין להם מקום מבחינת התחביר. אף בעל הגמרא לא ממש הצדיק אותן בפירושו, אף לשיטתו. הוא הסביר שבאו לרבות קיץ המזבח, אך סוף סוף קיץ המזבח אף הוא נכלל לא רק ב"שאר קרבנות צבור" אלא אף ב"נדבות", וקשה להבין איזה צורך היה בתוספת "ומקריב את הכל".

דומה שניתן לפרש את המשנה כפשוטה על פי תוספתא סוכה ד יט (מהד' ליברמן, עמ' 277):

התמידין והנדריים והנדבות והבכורות והמעשרות ומוספי שבת, חטאות צבור ועולותיהן, ועולת חובה של יחיד, עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע.

אם נצא מתוך הנחה שהתנא של משנתנו סיכם את הרשימה הזאת, ניתן להבין שהוא נקט בשלושת הפריטים הראשונים שבתוספתא, "התמידין והנדריים והנדבות", כלשונן, ואחר כך קיצר בניסוח: במקום "ומוספי שבת, חטאות צבור ועולותיהן" שבהלכה שבתוספתא נקט בלשון "ושאר קרבנות צבור", ובמקום "עולת חובה של יחיד", דהיינו עולת נזיר ומצורע,² נקט בלשון "ומקריב את הכל".

1 ראו א' כהן, "מנינא למעוטי מאי" ומנינא למה לוי: מן השאלות התלמודיות הנושאות אופי סבוראי, בתוך: מחקרים בלשון העברית ובספרות התלמודית, מוקדשים לזכרו של ד"ר מנחם מורשת, בעריכת מ"צ קדרי וש' שרביט, רמת גן תש"ן, עמ' 96-101, והערה 82 בעמ' 100, וציונים שם.

2 ראו ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה ד (מועד), עמ' 905.

“חטאות צבור” כוללות פר העלם דבר ושעירי עבודה זרה שבסוגיא שלנו. כפי שהעירו בעלי התוספות,³ בעל הסוגיא שלנו היה יכול באותה מידה לנקוט גם בדוגמה של מוספי שבת. קשה להבין מדוע נקט בעל הגמרא שלנו בדוגמאות רחוקות כל כך של חטאות הציבור, במקום לתרץ ש“שאר קרבנות ציבור” הוא לאתווי מוספי שבת, הקרבים כל שנה בסוכות ובפסח.

נראה פשוט שבעל הגמרא שלנו לא הכיר את התוספתא, שהרי אילו הכיר את התוספתא לא היה מפרש ש“ומקריב את הכל” בא לרבות קיץ המזבח, הכלול כבר בנדבות הציבור המפורשות במשנה, אלא היה מרבה מן המילים הללו “עולת חובה של יחיד”. ואם לא הכיר את הברייתא שבתוספתא, אפשר שהשמיט את מוספי השבת משום שהסתפק אם מוספי שבת הוקרבו על ידי כוהני המשמר הקבוע, כפי שנאמר בתוספתא, או שמא אגב מוספי הרגל הוקרב גם מוסף השבת ברגל על ידי כוהני כל המשמרות.